

Huw Irranca-Davies AS/MS
Y Dirprwy Brif Weinidog ac Ysgrifennydd y Cabinet
dros Newid Hinsawdd a Materion Gwledig
Deputy First Minister and Cabinet Secretary for
Climate Change and Rural Affairs

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Jane Hutt AS/MS
Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyfiawnder Cymdeithasol,
Y Trefnydd a'r Prif Chwip
Cabinet Secretary for Social Justice, Trefnydd and Chief Whip

Ein cyf/Our ref JH/PO/25/2026

Jenny Rathbone AS
Cadeirydd y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol
Senedd Cymru
Bae Caerdydd
CF99 1NA

20 Ionawr 2026

Annwyl Jenny

Diolch am roi'r cyfle inni ymateb, fel rhan o ymchwiliad y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol i fynediad at fwyd iach, maethlon a fforddiadwy.

Rydym yn cydnabod bod yna rwystrau sylweddol i oresgyn tlodi bwyd mewn ffordd gynaliadwy, ataliol sy'n darparu bwyd iach a maethlon i bawb. Mae costau bwyd cynyddol yn gwneud dewisiadau iach yn llai fforddiadwy i lawer o deuluoedd. Gall mynediad at gynnyrch ffres fod yn gyfyngedig mewn ardaloedd gwledig ac mewn ardaloedd trefol difreintiedig. Gall systemau bwyd fod yn anghyson yn aml, ac nid oes digon yn cael ei wneud i gysylltu cynhyrchwyr lleol yn uniongyrchol â chymunedau. Yn ogystal, oherwydd y bylchau mewn gwybodaeth am fwyd, mae yna ormod o bobl sydd heb y sgiliau a'r hyder i baratoi prydau maethlon. Er gwaethaf yr

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1SN

Gohebiaeth.Huw.Irranca-Davies@llyw.cymru
Correspondence.Huw.Irranca-Davies@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

heriau hyn, rydym yn benderfynol o adeiladu system fwyd sy'n gweithio i bawb. Dyna pam ein bod:

- yn ariannu Partneriaethau Bwyd Lleol, gan roi llais i gymunedau wrth lunio systemau bwyd, fel eu bod yn diwallu eu hanghenion ac yn sicrhau bod bwyd iachach yn hygyrch ac yn fforddiadwy
- yn pennu targed i gynyddu'r bwyd Cymreig a gaiff ei gaffael yn y sector cyhoeddus 50% erbyn 2030, gan gryfhau cadwyni cyflenwi lleol a sicrhau bod ysgolion, ysbytai a gwasanaethau cyhoeddus yn gweini prydau maethlon o ffynonellau lleol
- yn ymgorffori gwybodaeth am fwyd yn y system addysg, fel bod pob plentyn yn gadael yr ysgol â'r sgiliau i baratoi prydau iach ac yn deall maeth
- yn cefnogi'r gwaith o ehangu prosiectau garddwriaeth fwytadwy a thyfu bwyd yn y gymuned, gan leihau'r ddibyniaeth ar fewnforion a chryfhau gwydnwch lleol.

Mae sicrhau bod gan bawb fynediad at fwyd iach, maethlon a fforddiadwy, beth bynnag eu hamgylchiadau, yn hawl sylfaenol ac yn un y mae Llywodraeth Cymru yn ei chymryd yn ddifrifol iawn. Dyna pam y mae Llywodraeth Cymru, ers 2019, wedi buddsoddi dros £29 miliwn i gefnogi sefydliadau bwyd cymunedol i fynd i'r afael â diffyg diogeledd bwyd a darparu amrywiaeth ehangach o wasanaethau i helpu unigolion ac aelwydydd i wneud y mwyaf o'u hincwm a meithrin gwydnwch ariannol.

Mae cyllid wedi cefnogi banciau bwyd a sefydliadau bwyd cymunedol i oresgyn rhwystrau o ran cael mynediad at gyflenwadau ychwanegol o fwyd o ansawdd da, a storio a dosbarthu'r bwyd hwnnw, gan gynnwys bwyd dros ben da. Mae hefyd wedi darparu cyllid i Gydlynwyr Partneriaethau Bwyd Lleol, sy'n ceisio dod ag aelodau o'r gymuned ynghyd i weithio tuag at system fwyd fwy gwydn, sy'n golygu bod bwyd yn teithio llai o filltiroedd, bod llai o wastraff bwyd a gwell mynediad at fwyd maethlon a fforddiadwy i bawb. Mae'r Partneriaethau Bwyd yn cefnogi amrywiaeth o brosiectau sy'n gysylltiedig â bwyd sydd â'r nod o gynyddu mynediad at gynnyrch a dyfir yn lleol i bawb, yn datblygu gwybodaeth a sgiliau tyfu o fewn y gymuned, yn hwyluso sesiynau sgiliau maeth a choginio, ac yn helpu i leihau'r ôl troed carbon.

Mae ein cyllid Cymorth Bwyd Brys, a roddir i awdurdodau lleol i'w ddosbarthu yn eu hardaloedd, yn gwneud gwahaniaeth gwirioneddol i'r rhai sy'n cael trafferth fforddio cost bwyd. Mae'n cefnogi pantrïau bwyd a chwmnïau cydweithredol, yn darparu dosbarthiadau coginio a maeth i deuluoedd, ac yn cefnogi prosiectau tyfu cymunedol.

Mae mynd i'r afael â thlodi bwyd yn gysylltiedig â strategaethau ehangach ar leihau tlodi, iechyd ac addysg. Mae ein cyllid yn adlewyrchu hyn ac yn gydnaws â mentrau sy'n cynyddu incwm aelwydydd, lleihau anghydraddoldeb, a chryfhau rhwydweithiau

bwyd lleol. Mae'r dull integredig hwn yn sicrhau bod anghenion brys yn cael eu diwallu ar y naill law, ond hefyd ein bod yn mynd i'r afael â materion strwythurol sy'n gyrru tlodi bwyd, gan helpu teuluoedd i symud o argyfwng i sefydlogrwydd.

Mae Cynllun Cyflawni Pwysau Iach: Cymru Iach 2025-27 yn rhoi pwyslais cryf ar fynediad at fwyd iach, maethlon a fforddiadwy i bawb. Mae'n nodi cyfres o themâu, nodau a chymau gweithredu er mwyn canolbwyntio ar lle y gallwn gydweithio i sicrhau'r newid mwyaf. Nod Cam Gweithredu 9 y cynllun yw cefnogi mentrau pwysau iach sy'n lleihau anghydraddoldebau iechyd ac economaidd. Mae hyn yn cynnwys mentrau fel Prydau Ysgol Am Ddim i Holl Blant Ysgolion Cynradd a'r prydau ar gyfer unigolion penodol mewn ysgolion uwchradd, sy'n golygu bod gan fwy na dwy ran o dair o ddysgwyr Cymru fynediad at bryd ysgol am ddim bob dydd. Nodau'r Cynllun Cyflawni ar gyfer ysgolion a lleoliadau yw:

- bod prydau ysgol yn bodloni gofynion maeth dysgwyr
- bod bwyd a ddarperir ar safle ysgol yn iach fel mater o drefn
- bod plant yn datblygu'r wybodaeth, y sgiliau a'r hyder i gynllunio, tyfu, paratoi a choginio bwyd fforddiadwy ac iachach
- bod plant yn profi amrywiaeth o wahanol fwydydd ac yn deall o ble mae'r bwydydd hynny yn dod
- bod gweithgarwch corfforol yn rhan o fywyd yr ysgol o ddydd i ddydd
- bod cyfleoedd i bob plentyn gyflawni gweithgarwch egnïol yn ystod y diwrnod ysgol
- bod cyfle i bob plentyn roi cynnig ar a phrofi amrywiaeth o opsiynau chwaraeon a hamdden egnïol a'u bod yn cael cymorth i ddod o hyd i'r rhai y maent yn eu mwynhau
- bod plant yn hyddysg ym maes llythrennedd corfforol

Ar 17 Rhagfyr 2025, gosodwyd Rheoliadau Bwyta'n Iach mewn Ysgolion (Gofynion a Safonau Maeth) (Ysgolion Cynradd a Gynhelir) (Cymru) 2025 gerbron y Senedd.

Mae'r Rheoliadau newydd hyn yn cryfhau'r safonau ar gyfer bwyd a diod a ddarperir mewn ysgolion meithrin a chynradd a gynhelir ledled Cymru, gan hwyluso mynediad at ddewisiadau iachach a chytbwys i ddysgwyr, a sicrhau eu bod yn fwy cydnaws â'r canllawiau maeth diweddaraf. Daw'r rhain i rym ar 31 Hydref 2026.

Yn sgil yr ymrwymiad i Brydau Ysgol Am Ddim i Holl Blant Ysgolion Cynradd, mae ychydig o dan 174,000 o ddisgyblion newydd ddod yn gymwys i gael pryd ysgol am ddim, ac mae dros 57 miliwn o brydau ysgol am ddim ychwanegol wedi'u gweini ers cyflwyno'r drefn ym mis Medi 2022. Mae'r ymyriad trawsnewidiol hwn yn helpu i gefnogi teuluoedd Cymru gyda chostau byw, ac i gadw arian y mae ei angen yn fawr yn eu pocedi. Gan gydnabod y flaenoriaeth yr ydym yn ei rhoi i ddarparu cynnig o safon yn wyneb costau cynyddol, ar 10 Rhagfyr 2025 cyhoeddodd Ysgrifennydd y Cabinet dros Addysg gynnydd i'r gyfradd a delir fesul Pryd Ysgol Am Ddim i Holl Blant Ysgolion Cynradd, o £3.20 i £3.40. Bydd hyn yn diogelu parhad y ddarpariaeth

ac yn helpu i sicrhau bod ein dysgwyr yn cael y dechrau gorau posibl. Yn ogystal, er mwyn sicrhau effaith fwyaf bosibl ein cynnig i blant ysgolion cynradd, rydym yn ei werthuso'n annibynnol fel y gellir dysgu gwersi a gwella'r ddarpariaeth yn barhaus.

Mae Rhaglen Gwella Gwyliau'r Haf, "Bwyd a Hwyl", yn gynllun ysgolion sy'n darparu prydau iach, addysg ar fwyd a maeth, gweithgarwch corfforol a sesiynau cyfoethogi i ddysgwyr mewn ardaloedd sydd dan anfantais economaidd-gymdeithasol am o leiaf 12 diwrnod yn ystod gwyliau haf yr ysgol. Gall plant a'u teuluoedd gymryd rhan hefyd mewn gweithgarwch corfforol ar y cyd a dysgu am fanteision bwyd iach, gan fabwysiadu dulliau Ysgolion Bro.

Nod y Strategaeth Bwyd Cymunedol, a gyhoeddwyd ym mis Ebrill 2025, yw annog yr arfer o gynhyrchu a chyflenwi bwyd fforddiadwy, cynaliadwy o ffynonellau lleol yng Nghymru. Cynhaliwyd cyfarfod agoriadol aelodau craidd Grŵp Cynghori'r Gweinidog ar 3 Rhagfyr 2025. Grŵp yw hwn sydd â'r arbenigedd perthnasol i lywio'r camau a gymerir i gyflawni amcanion y strategaeth, a mesur ei chynnydd a'i llwyddiant.

Mae'r Strategaeth Bwyd Cymunedol yn canolbwyntio ar fywiogi a chefnogi mentrau bwyd llawr gwlad, a chynyddu'r ffocws ar faterion bwyd wrth lunio polisïau ac wrth gynllunio a darparu gwasanaethau ar raddfa gymunedol. Wrth weithio tuag at y nod hwn, mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo mwy na £2 miliwn yn 2025-2026, i ddatblygu ymhellach y rhwydwaith o Bartneriaethau Bwyd Lleol ledled Cymru ac i ariannu swyddi Cydlynwyr Partneriaethau Bwyd Lleol tan fis Mawrth 2028. Pwrpas y buddsoddiad hwn yw cefnogi datblygiad a hyfywedd hirdymor mentrau bwyd lleol drwy feithrin cysylltiad cryf rhyngddynt a'r cymunedau y maent yn eu gwasanaethu. Mae amcanion cyllid grant Partneriaethau Bwyd Lleol yn cynnwys rhoi sylw i'r bwyd iach a maethlon sydd ar gael i ddinasyddion y gymuned leol - gan gynnwys y rhai sy'n profi tlodi ac sydd â nodweddion gwarchodedig -, ei fforddiadwyedd, y mynediad ato, a'r defnydd a wneir ohono.

Mae'r Strategaeth yn sail i'r camau gweithredu yng nghynllun cyflawni Pwysau Iach: Cymru Iach, yn enwedig mewn perthynas â gwella'r ddarpariaeth o fwyd iach o ffynonellau lleol a mynediad ato.

Lledled Cymru mae nifer o enghreifftiau o gymryd camau i sicrhau bod bwyd iach, maethlon a fforddiadwy ar gael i bawb. Ym Mlaenau Gwent, mae'r bartneriaeth fwyd wedi cyflwyno cynllun talebau ffrwythau a llysiau ar draws pum deg dau o aelwydydd, lle rhoddir taleb gwerth £10 i'w defnyddio mewn siop fwyd annibynnol yng Nglynebwy. Mae atgyfeiriadau i'r cynllun wedi dod i law gan Dechrau'n Deg, gan atgyfnerthu'r neges o roi'r dechrau gorau mewn bywyd i bob plentyn. Defnyddiwyd 88% o'r talebau yn ystod y mis cyntaf.

Mae prosiect peilot yn Aberhonddu a'r Drenowydd yn darparu bocsys llysiau drwy gymhorthdal i deuluoedd, a dosbarthiadau coginio misol. Yn Sir Gaerfyrddin, mae'r bartneriaeth fwyd wedi bod yn gweithio gyda phlant i ailgynllunio bwydlen ysgolion, sy'n cynnwys trefnu i'r disgyblion ymweld â ffermydd i ddeall mwy am daith bwyd.

Mae cynllun 'Cerdyn Planed' Bwyd Caerdydd yn cynnig prisiau gostyngol ar gynnyrch organig ym Marchnadoedd Ffermwyr y ddinas, a'i nod yw mynd i'r afael â phroblem diffyg diogeledd bwyd a gwella mynediad at opsiynau bwyd iach, cynaliadwy i bobl sydd ar incwm isel.

Rydym yn cefnogi cynllun Llysiau o Gymru ar gyfer Ysgolion sy'n cynyddu nifer y llysiau y mae ein plant yn eu bwyta yn eu ciniawau ysgol, yn gwella eu deiet heddiw, ac yn gwella eu gwybodaeth am fwyd i'r dyfodol, gan gefnogi ffermwyr a thyfwyr lleol ar yr un pryd. Dyma rai enghreifftiau o fentrau sy'n mynd i'r afael â thlodi bwyd drwy gefnogi darparu bwyd iach a maethlon. Mae'r Partneriaethau Bwyd Lleol yn cyfrannu'n fawr at y gwaith hwn ac yn cynnal cyfarfodydd rhwydwaith rheolaidd lle rhennir arferion da. Yn nes ymlaen y mis hwn, byddaf yn cwrdd ag arweinwyr Cabinetau Awdurdodau Lleol sy'n gyfrifol am Bartneriaethau Bwyd Lleol, ac edrychaf ymlaen at rannu gyda nhw rai o'r arferion da sydd ar waith ledled Cymru.

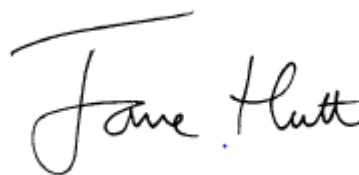
Gyda'i gilydd, mae'r mesurau hyn yn cynrychioli awydd i symud oddi wrth ymatebion brys tymor byr tuag at gamau atal tymor hir sy'n mynd i'r afael â'r achosion gwaelodol yn ogystal â'r anghenion sydd angen sylw ar unwaith. Drwy weithio mewn partneriaeth â chymunedau, cynhyrchwyr a gwasanaethau cyhoeddus, gallwn oresgyn y rhwystrau i dlodi bwyd ac adeiladu dyfodol iachach, mwy cynaliadwy i Gymru.

Yn gywir

Huw Irranca-Davies AS/MS

Y Dirprwy Brif Weinidog ac Ysgrifennydd y
Cabinet dros Newid Hinsawdd
a Materion Gwledig
Deputy First Minister and Cabinet
Secretary for Climate Change and Rural
Affairs

Jane Hutt AS/MS

Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyfiawnder
Cymdeithasol, y Trefnydd a'r Prif Chwip
Cabinet Secretary for Social Justice,
Trefnydd and Chief Whip

